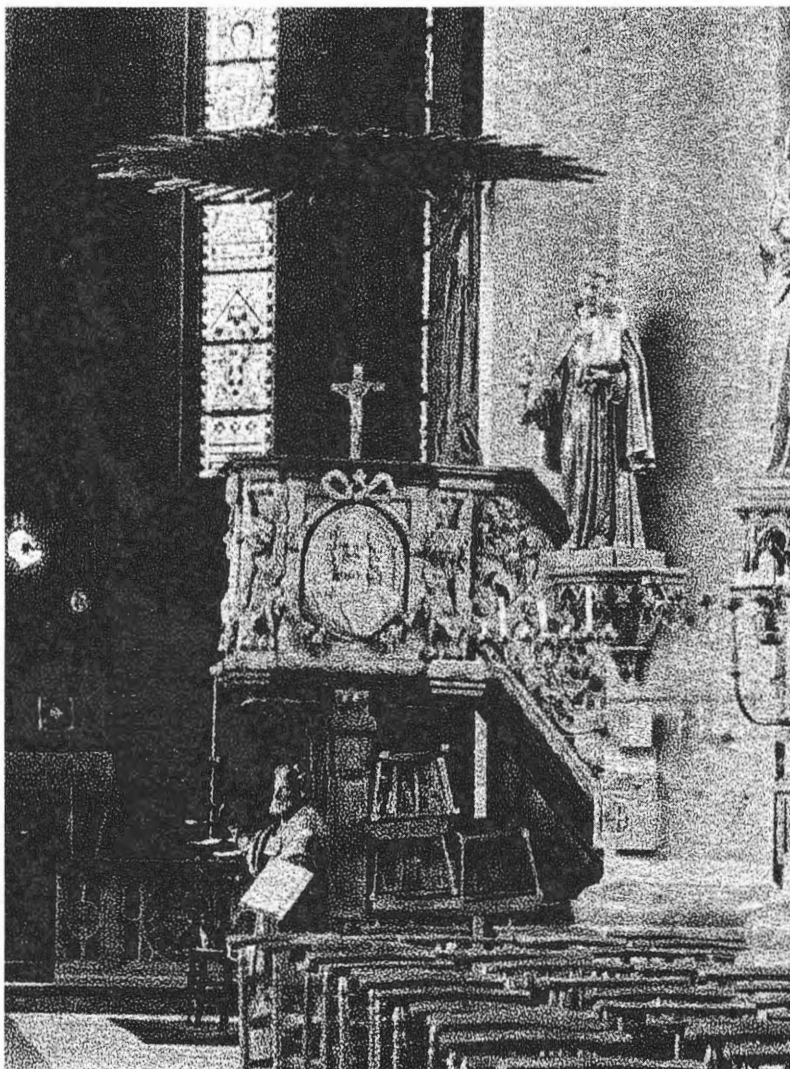

Een preekstoel van Hendrik Pulinx voor de kerk van Ruddervoorde (1719)

In 1911-1913 werd het driebeukige schip van de Sint-Eligiuskerk te Ruddervoorde vervangen door een neogotische hallenkerk naar het ontwerp van de architect Jules Carette (1866-1927) uit Kortrijk; dit nieuwe werk sloot aan bij de koorpartij en de kruisbeuk uit 1880 e.v. (architect Arthur Verhaegen, 1847-1917). De bestaande oude preekstoel paste volgens toen geldende opvattingen niet meer in het neogotische kerkinterieur en in 1912 werd dan ook een nieuwe preekstoel aangekocht bij de Kortrijkse beeldhouwer Jozef Lelan (1868-1953) die in het bezit kwam van de oude kansel en deze in 1925 doorverkocht aan de Sint-Dionysiuskerk te Geluwe die architect Carette in 1911-1912 gedeeltelijk had verbouwd¹. Daar staat de Ruddervoordse preekstoel nu nog, met dien verstande dat het houten bisschopsbeeld, dat als een fictieve steun onder de kuip stond, thans – spijtig genoeg – als een beeld van de H. Dionysius afzonderlijk in de kerk staat opgesteld en dat het oude (schelpvormig ?) klankbord niet bewaard is gebleven².

1 Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd in 1917, bij de ontruiming van het dorp, meubilair uit de kerk van Geluwe in veiligheid gebracht, o.a. de communiebank (begin 18^e eeuw) en de biechtstoel (1696); de preekstoel bleef ter plaatse en ging in het oorlogsgeweld ten onder. E. HUYS, *Geschiedenis van Gheluwe. Kortrijk*, [1937], 2de uitg., blz. 66-68. Voor zover mij bekend, heeft Godfried Billiet (1917-1997) die in 1969-1986 pastoor te Geluwe was, de herkomst van de preekstoel achterhaald aan de hand van een binnenzicht van de kerk van Ruddervoorde. Op een kaartje, dd. 31 augustus 1981, schrijft hij me o.m.: "Ik meld u een merkwaardige ontdekking: onze preekstoel + beeld eronder dat gesigneerd en geda-teerd is: HP 1719 (Hendrik Pulinx) komt uit de kerk van Ruddervoorde!!! Een binnenzicht van genoemde kerk van voor 1914 toont het onomstootbaar aan." Voordien had pastoor Billiet verondersteld dat de preekstoel uit een kerk uit het frontgebied afkomstig was, en uit voorzorg naar het atelier van Lelan was overgebracht (brief van 4 juni 1970).

De preekstoel in de Sint-Eligiuskerk te Ruddervoorde; H. Pulinx, 1719 (vóór 1911).

- 2 Bij de aankoop in 1925 had de preekstoel geen klankbord meer; waarschijnlijk is het in 1912 niet mee naar Kortrijk verhuisd (E. HUYS, o.c., blz. 68: "Alleen het galmbord ontbrak, maar zijn vernieuwing werd bij 't aankopen bedongen.").

De heilige bisschop draagt een albe, roket en koormantel; op de grond staat zijn mijter. Met de rechterhand houdt hij een (nieuwe) bisschopsstaf vast en met de linker een palmtak, wat verwijst naar zijn huidige identiteit als de bisschop-martelaar Dionysius, de 3de-eeuwse eerste bisschop van Parijs. Onderaan het beeld staat - gedeeltelijk achter de mijter - het inschrift HP.1719. De uitbeelding van de bisschopsfiguur is niet ten volle geslaagd. Onder het linkerbeen ligt een kussen; de knie is niet gebogen, maar de schoen lijkt nochtans te horen bij

De preekstoel – zonder het latere klankbord – in de Sint-Dionysiuskerk te Geluwe (foto A.C.L. 1944).

iemand die knielt. Het rechterbeen daarentegen is – te zien aan de knie – wel wat gebogen. De kledij is met weinig inspiratie uitgewerkt zoals het roket met zijn lange evenwijdige plooiën en de koormantel met grote onversierde vlakken bewijzen. Op een prentbriefkaart uit 1905 die het interieur van de Sint-Eligiuskerk te Ruddervoorde afbeeldt, ligt tegen de linkeronderarm van de heilige een groot open boek, maar het is niet bekend of dit de oorspronkelijke toestand weergeeft. Als de voorgestelde heilige de kerkpatroon Eligius (de 7de-eeuwse bisschop van Doornik-Noyon) zou zijn, zou men eerder een opgeheven linkerhand met een (gekroonde) hamer als attribuut verwachten.

De kuip van de preekstoel rust op twee steunen die een andere vorm hebben dan degene die te zien zijn op de foto uit 1905. Op de kuip zijn in médaillons de borstbeelden van de vier evangelisten voorgesteld, waarboven telkens een strik met kwastjes. Tegen de afgesneden hoeken van de kuip bevinden zich de symbolen van de evangelisten tussen ornamenten in Lodewijk XIV-stijl: bovenaan een ruitvormig traliemotief, onderaan een lambrequin. De leuning van de trap is opengewerkt met C-vormige ornamenten waartussen acanthusbladwerk en druiventrossen.

Het hierboven opgegeven inschrift verwijst naar Hendrik Pulinx (1698-1781), de bekendste Brugse beeldhouwer uit de 18de eeuw³. Als zoon van de schrijnwerker Aernout Pulinx (1671-1754) zal hij zijn eerste kennis van houtbewerking bij zijn vader hebben geleerd. Volgens de Brugse schilder en kroniekschrijver Pieter Ledoulx (1730-1807) in zijn hs. "Levens der konst-schilders, konstenaers en konstenaeressen..." (1795, Brugge, Stadsarchief) leerde hij het beeldhouwen bij de Brugse beeldsnijder Jan van der Plancke en bij de Gentse recolettenbroeder Jan Boeksent die toen in het Brugse Recoletten- of Franciscaner klooster aan het werk was. Pulinx was een talentvolle jon-

3 Over Hendrik Pulinx beeldhouwer, architect en keramist: M. SELSCHOTTER, Henri Pulinx, sculpteur brugeois, 1698-1781, in: *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 73 (1930), blz. 1-35; E. DHANENS, Hendrik Pulinx (1698-1781), in: *Drie Vlaamse Meesters van de XVIIIe eeuw*, Brugge, 1955, blz. 69-88; L. DEVLIEGHER, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 2 (1966), kol. 711-715; F. VROMMAN, Beeldhouwer Hendrik Pulinx en de achttiende-eeuwse kunst in Brugge, 1698-1781. Brugge, 2003 (recensie in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 141, 2004, blz. 189-191). In deze laatste monografie wordt Pulinx' preekstoel uit Ruddervoorde niet vermeld, alhoewel dit werk van Pulinx in recente plaatselijke literatuur wel wordt gesignaleerd, o.a. bij H. DRIESSENS, Kuieren rond en in de Geluwse parochiekerk, in: *De Autotoerist*, 29 (1976), blz. 661-664.

Beeld van de H. Eligius (foto Chris Deweerdt, 2005).

gen en reeds in 1715 – op 17-jarige leeftijd – werd hij als vrijmeester opgenomen in het ambacht van de schrijnwerkers waartoe de beeldhouwers in hout toen behoorden.

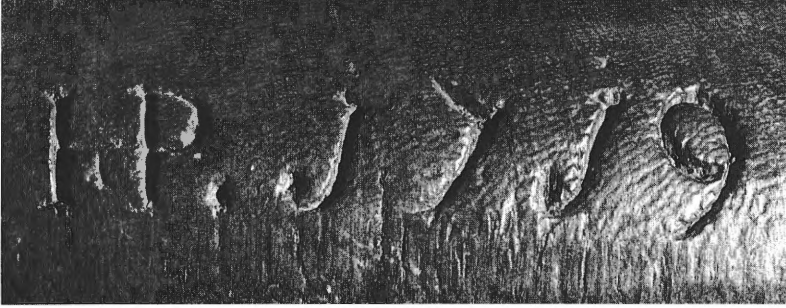
De gegevens over zijn vroegste werken stammen uit het jaar 1719. In dat jaar maakte hij – ongevroegd – een engel als bekroning voor het nieuwe orgel in de Sint-Salvatorskerk te Brugge. De orgelkast werd in 1717-1719 gemaakt door de Brugse schrijnwerker Michiel Clauwaert en het beeldhouwwerk door de reeds vernoemde Jan van der Plancke, bij wie de jonge Pulinx in de leer was geweest. De engel van Pulinx en de "officiële" engel werden allebei beoordeeld als "beyde de ingels goedt te weesen", maar men verkoos toch de engel die van der Plancke had gebeeldhouwd, omdat hij al het houtsnijwerk van het orgel had gemaakt⁴. In 1719-1720 beeldhouwde Pulinx een "godt" voor het altaar van de confrerie van de gelovige zielen in het vagevuur die gevestigd was in de kerk van het Wilhelmiatenklooster te Brugge⁵.

Tenslotte is er het belangrijkste werk, de 1719 gedateerde preekstoel uit de Sint-Eligiuskerk van Ruddervoorde. We mogen wel aannemen dat vader Aernout het gewone schrijnwerk van de preekstoel heeft vervaardigd en dat zoon Hendrik het beeld, de reliëfs en de ornamenten heeft gesneden. De twee soorten werk – schrijnwerk en beeldhouwwerk – waren inderdaad streng van elkaar gescheiden. In de kerkrekeningen wordt dikwijls enkel de naam vermeld van de schrijnwerker die de opdracht voor het kerkmeubel heeft gekregen en zelf een beeldhouwer heeft aangesproken voor het artistiek gedeelte (beelden, reliëfs, opengewerkte panelen)⁶. Maar in die rekeningen kunnen ook de namen van de uitvoerders ontbreken, bijv. als het een gift betreft. In de rekeningen van de kerk te Ruddervoorde uit die periode, staat niets genoteerd betreffende de aankoop van de preek-

4 L.DEVLIEGHER, *De Sint-Salvatorskatedraal te Brugge. Inventaris (Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, 8)*, Tielt-Amsterdam, 1979, blz. 54-56.

5 "Betaelt aen Pulinx beeldesnijder over het maken van enen godt tot stellen op den autær. 0-9-0 lb.": BRUGGE, Bisschoppelijk Archief, S. 372. Rekening van de "confrerie van de gelovige zielen" in het Wilhelmiatenklooster te Brugge, f° 9 v°. Op f° 5-10 staat de rekening van 1 november 1719 tot 31 oktober 1720. In zijn boek "De beelidsnijder Pieter Silvester Van Walleghem (Lichterfelde 1697-Brugge 1776). Leven en werk". (Lichterfelde, 2002), plaatst G. VAN WALLEGHEM ten onrechte dit werk van Pulinx in het jaar 1717 (blz. 15).

6 L. DEVLIEGHER, *Brugse beelidsnijders tijdens de 17de en 18de eeuw*, in: *Biekerf*, 105 (2005), blz. 97-116.

Inscriptie HP.1719 op het beeld van de H. Eligius (1985).

stoel⁷; blijkbaar is er wel één of andere tussenkomst van de plaatselijke confrérie van Sint-Elooi geweest⁸.

In de preekstoel uit Ruddervoorde is de architecturale vorm goed bewaard gebleven; de onderdelen zijn gescheiden gehouden en niet overwoekerd door uitdeinend beeldhouwwerk. Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat de preekstoel van de Antwerpse beeldhouwer Michiel van der Voort (Vervoort) die in 1715 in de Sint-Donaaskathedraal werd opgesteld, indruk heeft gemaakt op de 17-jarige Hendrik Pulinx die – zoals vermeld – in dat jaar vrijmeester-beeldsnijder werd. Pulinx' beeld van Sint-Denijs heeft o.i. inspiratie gezocht bij het beeld van Sint-Donaas uit de Brugse kathedraal dat evenwel van meer artistieke kwaliteit getuigt⁹.

Het is leerrijk Pulinx' eerste preekstoel te vergelijken met zijn latere jeugdwerken uit 1726 (in de O.-L.-Vrouw-Hemelvaartkerk te Watervliet), uit 1727-1728 (in de Sint-Walburgakerk te Veurne) en uit 1728 (in de H.-Bloedkapel te Brugge). In de eerste twee werken zijn de beelden onder de kuip – resp. de H. Hieronymus, de patroonheilige van de stichter van de kerk Hiëronymus Lauweryn uit het

7 BRUGGE, Rijksarchief, Kerkfabriek Ruddervoorde, kerkrekeningen nrs. 62 (1715-1716) – 65 (1721-1722).

8 "Betaelt door Adriaen Krekelberg tot concurrentie van den predickstoel VIII lb. gr. Betaelt aen den heer pastoor over coop van een nieuwe wieme rondtom den predickstoel VIII sch. gr.": BRUGGE, Rijksarchief, Kerkfabriek Ruddervoorde, rekening confrerie Sint-Elooi nr.133 (1720-1721).

9 De preekstoel van Van der Voort kwam ten gevolge van de sloping van de Sint-Donaaskathedraal terecht in de Sint-Bartholomeuskerk te Pollinkhove waar hij – op drie beelden onder de kuip na – in 1853 door een brand werd vernield. Cfr. o.m. het onlangs verschenen artikel van J.L. MEULEMEESTER, De preekstoel van de Brugse Sint-Donaaskathedraal, in: *Biekorf*, 101 (2001), blz. 205-209.

begin van de 16de eeuw, en de H. Johannes op Patmos - een expressieve en bewogen compositie geworden. Te Veurne is de kuipvorm haast volledig verdwenen door het reliëf met God de Vader in de wolken die doorlopen op de trapleuning en de kuip a.h.w. verbinden met de trap. De preekstoel in de Brugse H.-Bloedkapel heeft dan weer een opmerkelijke en sobere kuip in de vorm van een wereldbol die bovenaan met een gebeeldhouwd doek is belegd.

Met de preekstoel uit 1719 is visueel het begin van Pulinx' artistieke loopbaan enkele jaren achteruit geschoven. We zien hier nog een traditionele kunstenaar aan het werk die daarna, in enkele jaren tijd, een hele evolutie zal doormaken. Die vroege jaren 1719-1726 hebben echter hun geheimen nog niet prijsgegeven.

Beelden onder de kuip van de preekstoel, certijds in de Sint-Donaaskathedraal te Brugge, nu in de Sint-Bartholomeuskerk te Pollinkhove; M. Vervoort, 1715 (foto A.C.L. 1967).